

Medeniyet İnşasında “Bilgi Yöntemi” ve Aydın’ın (“Öğretim Üyesinin”) “Sistem Kuruculuktaki” Rolü

Osman ŞİMŞEK*

Yücel UYANIK**

Geliş Tarihi (Received): 24.11.2017 – Kabul Tarihi (Accepted): 11.12.2017

Öz

“Özgün içtimai (sosyal) ilimler”, bir toplum kendi medeniyet-kültür-zihniyet-din-ahlak anlayışlarının özüne uygun olarak oluşturulmuş; felsefe, içtimaiyat (sosyoloji), iktisat, hukuk, siyaset, nefsiyyat (psikoloji), tarih felsefesi, edebiyat, insan ilmi eksenindeki ilimlerin toplamından oluşmaktadır. Bu alanlar asla hiçbir toplum için evrensel olmamaktadır. Bundan dolayı tüm bu ilimler, her toplumun kendi özgün medeniyet, kültür, zihniyet, din, ahlak yapısının bütüncüllüğünden oluşmaktadır. Osmanlı Türk devleti 19. yüzyıla kadar, kendi özgün ilim ve içtimai yapı özelliklerini bu noktada bulunarak, dünya sistemine yön verebilmiştir.

Modern Türkiye, modernleşmeci ve batılılaştırmacı sosyal bilimler üzerinden kendi aydınını/öğretim üyesini yetiştirme sürecine girmiştir. Bu öğretim üyeleri de üniversitelerde modern bilim metodolojisine yani pozitivistliğe göre düşünce aktarımını sağlamışlar ve “toplumsal sistem”ini kurmuşlardır. Buna göre bir medeniyet inşası için bu bilgi yöntemi ve mevcut öğretim üyesinin bilimsel düşünüş sistemi ne kadar özgün ne kadar taklitçilik taşımakta olduğu, öğretim üyesi, üniversite ve bilgi yöntemi üzerinden açıklanmaya çalışılması gerektiği bu makalenin yazılım amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Pozitivizm, tevhidi düşünce, aydın/öğretim üyesi, bilgi yöntemi*

* Doç.Dr., Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, osimsek6666@gmail.com

** Doç.Dr., Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, yuyanik@gazi.edu.tr

The Role of Knowledge Management and Intellectual (Academician) on System Foundership of Building Civilization

Abstract

The original social sciences have consisted of totalling that has been created by suitable to a society own civilization,-culture-mentality-religion self concepts on the axis of philosophy, sociology, economics, law, politics, psychology, history philosophy, literature, human sciences. These fields are never universal for any society. Because of this, all these sciences have consisted of holistic of a society own civilization, culture, mentality, morality structure. Ottoman Turkish state could gave direction to the world system while it has found own science and social structure features untill 19.century.

Modern Turkey has entered the procesing of growing own intellectual academician from onto moderniziting and westernizing social sciences. And that academicans had provided transferring of opinion accord to modern science methodology, positivism and found its' social system. According to this, The aim of this study is to explain to current knowledge management systems and current academicians scientific thought systems should be how original and imitative for building of a civilization.

Keywords: *Positivism, tawhid thought, intellectual / lecturer, information method.*

Giriş

İçtimai(sosyal) ilim alanı, medeniyet/umran kurucu bir mahiyete sahiptir. Medeniyetin/umranın kuruculuk vasfını da formüle edilmek gerekirse;

Medeniyet İnşaası= Özgün İçtimai(sosyal) İlimler + Milli Üniversite + Medeniyetin İdeal İnsanı (aydını/öğretim üyesi)

Bu formüle göre “**özgün içtimai ilimler**”, bir toplum kendi medeniyet-kültür-zihniyet-din-ahlak anlayışlarının özüne uygun olarak oluşturulmuş; felsefe, içtimaiya (sosyoloji), iktisat, hukuk, siyaset, nefsiyyat (psikoloji), tarih felsefesi, edebiyat, insan ilmi eksenindeki ilimlerin toplamından oluşmaktadır. Bu alanlar asla hiçbir toplum için evrensel olmamaktadır. Bundan dolayı tüm bu ilimler, her toplumun kendi özgün medeniyet, kültür, zihniyet, din, ahlak yapısının bütüncüllüğünden oluşmaktadır. Buna göre bu ilim alanları; kültürel izafilik, özgünlük, millilik ve manevi değerlerin yönetiminde şekil alırlar. Bu bağlamda Osmanlı Türk devleti 19. yüzyıla kadar, kendi özgün ilim ve içtimai yapı özelliklerini bu noktada bulunarak, dünya sistemine yön verebilmiştir. Fakat başta Batı’cı yerli gözüken aydınların etkisiyle Osmanlı Türk devlet ve toplum yapısı 19.yy ile 20.yüzyıl sürecinde modern Batı medeniyetinin pozitivist düşünce bilgi yöntemine doğru bir geçiş yaşanmıştır. Sanayileşen Batı’da, sanayileşme, başta demografi, ekonomi, içtimai organizasyonlar ve düşünce yapılarında radikal değişmelere yol açmıştır (Johnson 2004: 122). Bu etkiler neticesinde 20.yy’ın başından itibaren de pozitvizmin doğrudan Türkiye’ye girmesiyle birlikte, modern Batı’nın; materyalist pozitivist bilgi anlayışı, düşünce metodolojisi ve sosyal düşünce yapısını oluşturan tüm **bilim dallarının**, Türkiye’de hâkim olduğu görülür. Böylece bir toplumun dünya görüşünün oluşmasında, medeniyet anlayışında, devlet, millet, toplum olmada ana belirleyici alan olan içtimai ilim alanlarına Türkiye’de, özellikle 1908’den sonra başta Servet-i Fünun düşünce anlayışı, liberal iktisat, garbcılık (batıcılık), ademi merkezîyetçilik anlayışları pozitvizmi temel alarak, modern sosyal bilim anlayışının ve bilim dallarının oluşumuna yön verir olmuştur(Ülken 1994:156-159). Buna göre 1. Yeni Türkiye’nin bilgi, düşünce öğretim yöntemi ve tüm üniversitelerinin eğitim metodolojisi bu yöntem anlayışına göre şekillenmiş olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Türk düşünce hayatında felsefî antropoloji, yeni ontoloji, “yeni nesiller fenomenoloji”si yönünde, bilim felsefesi ve yeni mantıkta araştırma incelemeler yapılmaya başlanmıştır(Ülken 1994:489). Böylece modern Türkiye, modernleşmeci ve batılılaştırmacı sosyal bilimlerden kendi aydınını/öğretim üyesini yetiştirme sürecine girmiştir. Bu öğretim üyeleri de üniversitelerde modern bilim metodolojisine yani pozitvizme

göre düşünce aktarımını sağlamışlardır. Türkiye’de öğretim üyeleri verdikleri modernleşmeci pozitivist eğitimi sonucu ülkenin tüm iktisadi, siyasi, kültürel yönetiminde karar alıcı, yeni yeni pozitivist düşünen bürokratlar ve teknokrat yöneticileri inşa etmiştir. Bu anlayışa göre yetişen bürokrat, teknokrat, siyasi akıl ve pozitivist-seküler yöndeki kurumlarını oluşturmuştur. Tüm bunların devamını da, temsil ettikleri ve kullandıkları “devlet gücü” ile takip etmişlerdir. Buna göre Türkiye’de toplum ölçeğinde, pozitivist-seküler düşünce üretme metodolojisine sahip; bilgi, bilim/ sosyal bilim alanları ekseninde kurumlar oluşturulmuştur. Böylece **Tevhidi Düşünce** temelli toplum düşüncesine sahip Osmanlı’dan, modernleşme yoluyla “sürekli” bir şekilde “değişerek” modern 1. Yeni Türkiye’ye dönüşmüştür (Orman, 2001, s.89). Buna göre Osmanlı’dan pozitivist-modernleşmeci 1. Yeni Türkiye’nin oluşturulmasındaki **değişiminin sürekliliğini**, modernleşmeci-pozitivist, salt akılcı bilim zihniyetine sahip öğretim üyesi üzerinden sağlamış olduğu görülür. Nihayetinde geleneksel ve modern dünya değerlerini paylaşan tüme yakın siyasetçilerinde, modernist-pozitivist-sekülerist bilgi yöntemi ve onun toplum düşünce anlayışı kurgusuna göre eğitilmesi sonucu, Türk toplumu artık pozitivist-modernist bu çizgiye, **“öğretim üyesi-bilgi metodolojisi-siyaset kurumu”** vasıtasıyla getirilmiştir. Bu yolla da söz konusu bilgi yöntemi; seküler, jakoben bürokratik-siyasi iradenin üzerinde egemen düşünce ve anlayış olarak hakimiyetini oluşturmuştur. Buna göre Türkiye’de tek tip hâkim modernist aydın özne yapısı ve pozitivist modern sosyal bilim üzerinden, topyekün pozitivist modern toplum sisteminin inşası gerçekleştirilmiştir. Böylece üniversite öğretim üyesi, verilen pozitivist bilgi yöntemi üzerinden “garplılaşma”/batılılaşma/modernleşme” çizgisine zihniyet olarak getirilmiştir. Bu etkiye bağlı olarak da modern zihniyet sahip öğretim üyesi, üniversite kurumu üzerinden Batı modernleşmeci bilgi yöntemi üzerinden başta sosyal bilimler ve sosyal düşünce yapısında pozitivist anlayışı takip etmeyi savunur olmuştur. Tüm bilgiyi pozitivistliğe göre “gördüğün vardır görmediğin yoktur anlayışına bağlı bir konuma gelen modernist 1. Yeni Türkiye’nin öğretim üyesi, bilgi yöntemi yoluyla Türkiye’nin Batı’ya bağlı taklitçi düzeyde kalarak en iyi ihtimalle ikinci sınıf bir bilgi üretme görevini icra eder olmuştur. Oysa “garplılaşma/batılılaşma” fikri bilim yoluyla Batı’yı hep arkadan takip etmenin bir diğer şekli olarak ortaya çıkmıştır (Orman, 2001, s.91). Çünkü Batılılaşma, veya Batı’yı takip etme “bilimcilik”, “salt akılcılık” ve “pozitivizm” anlayışı üzerinden Batı’yı izleme, takip etme, taklit etme hali, Batı yöntemini büyük bir itaatle, şüphe duymaksızın alıp benimsemeyi karakter ve yöntem haline getirmiştir. Böylece 1. Yeni Türkiye’nin başta **sosyal bilimci öğretim üyeleri olmak üzere, öğretim üyeliği kurumu**, Batı’yı modernleşme adına hep arkadan takip etme ve O’na hiç yetişememe anlamına gelmektedir. Türkiye’nin bu yetişememeyi de, sadece ”modern

bilgi” ve “bilim anlayışı”, “pozitivizm” yöntemine bağlı kalınarak **bilgi inşa eden üniversite** kurumu vasıtasıyla sağlandığını yukarıda açıklanan unsurların mantıksal çıkarıma göre ifade etmek, herhalde hatalı olmasa gerektir. Bu bağlamda modern “bilim” tüm sosyali kapsayınca, özgün milli ve manevi değerlere dayalı “ilmi” bilginin de, kendisine yeni sistemde yer bulacak bir alanı bırakılmamış olmaktadır. Buna göre de bu alana, özgün milli ve manevi ilim anlayışını taşıyacak; aydın/ öğretim üyesi, bürokrat, teknokrat, kurum ve kurumsal yapılar ve siyasiler artık bulunamaz olmuştur. Bu durumun sonucu olarak da Türkiye’de ne kendi özgün içtimai ilmi anlayışı olan **Tevhidi Düşünce** konuşulur, bilinir olmuştur, nede bunun bir dünya görüşünün var olduğunun bilincine ve bilgisine sahip kalınmıştır. Bundan dolayı günümüz Türkiye’inde “olan” modern sosyal bilim alanlarının belirlenip “**olması gereken**” özgün milli ve manevi değerlerimize(**Tevhidi Düşünceye**) dayalı ”ilmi” bilginin inşasına geçilmesinin gereği bulunmaktadır. Buna göre “**Tevhit gerçeği, İslami bir ideoloji değildir. O, bütün ilim sahalarında ideologlaşmayı önleyen bir genel manadır.** İnsan bütün ilimlerin ve bütün realitelerin müşterek manasını yakaladığı nisbette, kâinatın cisimleşen akıl olduğunu kavrayabilir”(Bilgiseven, 1985, s.134). İnsanın bu süreci hassas bir şekilde tasnif ederek ortaya koyabilmesi içinde;

- Hem modern Batı sosyal bilim geleneğinin zihniyet ahlak yapısını,

- Hem de **Tevhidi Düşüncenin** zihniyet ve ahlak yapısını,

-Kendi içinde buldukları bilgi üretme yöntem disiplinini, birbirine karıştırmadan “eş zamanlı olarak” bilmek ve buna göre yeni bilgi üretmekten geçtiğini belirtmek gerekir.

1. Tevhidi Düşünce Üzerinden Bilgi Yöntemini Anlamak İçin Tevhit Kavramı

Tevhit, bir “**kâinat kanunu olma vasfı üzerinden “Kâinat Ana Düzen Kuruculuğu (Sistemi)”**nu oluşturan bütüncül bir niteliğe sahiptir (Şimşek, 2016, s.66). Tevhit, “**Bir/Ehat**” olan Allah’ın; insanın yaşamını sürdürdüğü içtimai mekan olan dünya hayatının, düzenleyicisi ve oradaki sistemin kurulmasındaki kuralları, yasaları belirleyici olarak bir kabul etme anlamına gelmektedir. Buna göre “**Tevhit, kulun Yüce Allah’ı teoride, pratikte, hükümlerde, siyasette, içtimai(sosyal) hayatta, iktisadi ilişkilerde, ibadette, kısaca hayatın her alanında bir ve tek kabul edeceğine dair attığı güçlü bir imzadır**” (Kubat, 2014, s.17). Bu yönüyle de Tevhidi, insanın kendi benliğinde/nefsinde kendisini var eden Allah’ın birliğinde (ehadiyetinde) ve ilahlığında ortağı olmadığına yönelik “bir bilginin gerçekleşmesi için gayret”

olarak belirtilebilir (İbn'ül Arabi, 2015, s.43). Böylece tevhidi bilgi yöntemi, vahyin merkezinden hareketle aklın inşası olup, bu vahiy merkezli akıl ile tüm içtimai ilimleri inşa etmek, **bu ilimler üzerinden içtimai düzeni “bir”lik üzerine kurmayı ifade etmektedir.** Bu yönüyle de Tevhit, “sadece” ilahiyat alanı içinde kulun Allah’a iman etmesi çerçevesinde ele alınan bir kavram olmamaktadır. Tevhit bununla birlikte Allah ve Resulu tarafından başta insanın yaşadığı maddi dünya hayatının tamamında belirleyici olan tüm içtimai/sosyal alanı, ilmi ölçülere(vahyin emrine girmiş akıl yapısıyla) göre düzenleyen; pozitif **ilimler sahasını, mühendisliğin ve tıbbın çepeçevre sardığı ilim alanlarını baştan sona “kuşatan bir düzenin (sistemin) adı” olarak belirtilir.** Böylece Tevhit düzeninde (sisteminde), insanoğlunun hayatın bütün alanlarının Tek bir/Ehad olan Allah tarafından düzenlenmesi anlamına gelmesi yönüyle, ilim merkezli bir kavram olma niteliğine sahiptir (Şimşek, 2016, ss.31-33). Buna göre Tevhit; içtimai hayatın merkezine Allah’ı koyarak, Allah’ın insanı sorumlu tuttuğu emir ve yasakları doğrultusunda;

- içtimai hayatı,

- medeniyet anlayışını,

- kültür sistemini,

-bilgi üretme yöntemini,

-insanın yaşama tarzını iktisadi, içtimai, siyasal, eğitim, felsefi... vs gibi tüm alanlar üzerinden düzenlenmesini ifade etmekte olduğu da söylenebilir.

Sonuç olarak Tevhit kavramının içtimai/sosyal düşünce hayatımızda etkin rolünü anlayabilmek için öncelikle tevhidin ifade etmiş olduğu anlamı ve taşımış olduğu içtimai/sosyal /sosyolojik değerlerin bilinmesinin gereği bulunmaktadır. Bu bağlamda günümüze değin materyalist düşünce geleneği üzerinden takip edilen ama buna modernlik denilen bu bilim yöntemi yerine, **“Tevhidi Düşünce”**ye dayalı ilim ve ilim alt dallarının yeniden hem **inşası** hem de **ihyasının oluşturulması gereği bulunmaktadır.** Ancak unutturulan **Tevhidi Düşünce** merkezli özgün ilmi bilgi kaynağına, 21.yüzyıl Türkiye’si sürecinde dönüşün yapılmasının ihtiyacı bulunmaktadır. Türkiye’nin yeni dönemde ancak bu **ilmi zihniyet** dönüşümü vasıtasıyla **“Tevhidi Düşünce” ilmi bilgi yöntemi** üzerinden bilgi üretebilmesi ile ilmi mahreçli özgün düzenin (sistemin) kurulmasının yani 2.Yeni Türkiye’nin mümkünlüğü söz konusu olabilir. Böylece Türkiye’nin bu olumsuz süreçten çıkılabilmesi bu ilmi bilgi yöntemi üzerinden yeni **inşa** ve **ihya** davranışına girmesi ile mümkün gözükmektedir. Bu noktada

Türkiye'nin en temel acil ihtiyacı, **özgün “düşünce”** sistematüğinden hareketle kendi medeniyet değerlerine göre ilmi bilgi inşasına yönelmesidir. **Buna yönelik ilim dalları ve alt ilim dallarının sistematik işleyiş kurgusunun önemini vurgulamak, bunun nasıl yapılabileceğine yönelik bakış açılarının, görüşlerin geliştirilmesi bu çalışmanın yapılmasının ana temasını oluşturmaktadır.** Bu çalışma, Türk toplumunun kendi özgün bilgi anlayışı ile içtimai düzen kurabilmesi konusunu, bu özgünlüğün temel kavram ve başlığını, bilgi üretmedeki yöntemini ortaya koymayı amaçlayan bir çerçevede ele alınmaktadır.

Buna göre bu çalışmada Tevhit kavramı, tevhit anlayışının içtimai ilimleri oluşturan temel ilimlere yön vericilik vasfı açığa çıkarılacaktır. Böylece tevhide bunun üzerinden de “iktisadi- içtimai –siyasi ve kültürel “düzen(sistem) kuran içtimai temel ilim alanlarını inşa edici ilahi temelli bütüncül bilgi yöntemi şeklinde de ele alınmasının gerekliliği ortaya konulacaktır.

Bu çerçevede “Tevhit” ve “Tevhidi Düşünce” kavram ve anlayışı ile ;

-toplumun tüm alanlarını,

- kurumlarını,

-toplumun gündelik davranışına yön veren son derece canlı ve dünya hayatına” her an ve aşamada” yön vericiliği ile,

- yüksek içtimailik boyutuyla diğergam bütüncül toplum inşa ediciliği,

-tüm ilim alanları ile olan yakın ilişkisinin bulunmasını ele alan yönleriyle bir ul“**İÇTİMAİ DÜZEN**” (SİSTEM) kuran boyutlarını ortaya konmuş olunacaktır. Bu yolla da “**Tevhidi Düşünce**”, İslam medeniyetinin 7. Yüzyıldan buyana “**dünya hayatı içinde**” ; insana, topluma, devlete, devleti oluşturan kurumlara, tüm insanlığa içtimai düzen kurmada, siyasal model oluşturmada, ferdi ve içtimai huzuru oluşturmada ilahi temelli bir “sistem ve ideal bir model“ olma vasfının “ihya” niteliği ile yeniden hatırlanmış olunacaktır. Böylesi bir uğraşın ise başta toplumumuza, medeniyetimize, sonrasında insanlığa, günümüz ve gelecekte bir imkân sunmasının farkındalığının oluşturması açısından önem taşımaktadır. Bu noktada çalışmada öncelikle günümüz Türkiye'sinde var olan mevcut “**bilim**” anlayışını ortaya konularak, bunun özgün – kadim kültür geleneğimiz ile “farklı” olan boyutuna sahip olduğu ortaya konulacaktır. Bunun üzerine var olan mevcut yabancılaşmayı ifade eden bilgi üretme yönteminden, özgün bilgi üretmeye geçebilmemiz için “**Tevhidi Düşünce**”nin ne ifade ettiği başta

ilahiyat, ardından İctimai boyutuna yönelik anlayışının ortaya konulmasına çalışılmıştır. Tevhit kavram ve anlayışının bu az bilinen ve modern ya da seküler/ laik “bilim” geleneğinin analizlerinde kullanılmayan içtimai anlam boyutu üzerinden de, ilim dalları ile olan ilişkisi ve bu ilim dallarını tevhidi(özgün) zihniyet yapısına sahip olarak bir “sistem” örebilmek/inşa edebilmek konusu ele alınacaktır. Bu yeni sistem inşası için gerekli olan aydın/öğretim üyesi olgusunun mevcut zihniyet durumu, sahip olduğu bilgi yöntemi ve bilgi anlayışı ortaya konulmaktadır.

1.2. “Bilgi Yöntemi” ve “Aydın/Öğretim Üyesi” tipinin Özgün Kültüre Bağlı Oluşu Üzerine

İslam Medeniyetin başta olmak üzere bu medeniyetin en son takipçisi olan Osmanlı Devletinin cihana yön veren siyasetinin arkasında bulunan “**Tevhidi İctimai Düşünce**”nin bilgi ve yöntem anlayışının, son iki yüz yıllık süreçte, her alanda giderek artan bir hızla ortadan kaldırılması ve sonunda unutturulması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Böylece “**Tevhidi Düşünce**” üzerinden bilgi üreten milli ve manevi merkezli aydınımız kendi düşünce yöntemine, özgün bilgi üretme süreçlerine yabancılaşmış/yabancılaştırılmıştır. Dünya üzerinde “zihniyet buhranı geçirmiş” hiçbir toplumda, Osmanlı-Türkiye’sin de ortaya çıkan bir yabancılaşma türü görülmemiştir (Güngör, 1993, s.409). Buna göre liberal kapitalizm ve onun hâkim olduğu pozitivist felsefi düşünce anlayışı üzerinden oluşan “yönetim ideolojisi “ eskiye göre değişmiştir (Türkdoğan, 1983). Bu yeni pozitivist modernist değişim; devlette, devleti oluşturan kurumların hem içyapılarını hem de birbirleriyle eklemlenmiş kurumsal ilişkilerini, bunlara yön veren ve yöneten pozitivist aydınının (ki bunlar başta; öğretim üyesi, bürokrat, teknokrat, medya, girişimci...) düşüncesi ve tutumu üzerinden hâkimiyet sağlamıştır. Bu durum öte yandan, öncelikle Osmanlı Devletinin 19.yüzyıl sürecinden itibaren günümüz Türkiye’sine değin ;

- devlet geleneğini,
- aydınının zihniyet yapısını,
- bürokrat, teknokratını ve bu kesimin modernite ekseninde devlete yön verişlerinde,
- düşünce adamı yetiştirme yönteminde,
- ilim anlayışını ve buna dayalı bilgi üretme niteliğinde,

“öz”den”, **Tevhidi Düşünce**” geleneğinden bir başka ifade ile “**Tevhidi Düşünce**”ye dayalı bilgi üretme sistematüğinden uzaklaştırmıştır. Böylece devlette, devlet bürokrasisinde, üniversitenin bilgi inşa etme sistematüğünde ve buna bağılı düşünen “**aydını yetiştirme tipinde**” yoğun olarak başvuruana kaynaklar; liberalizm, modern düşünce, batılılaşma, salt rasyonalist ve seküler bakış temelli düşünce açısı, pozitivist ilerlemeci tarih-toplum anlayışı olmuştur. Bunlara dayalı temel kabuller üzerinden sosyal düşünce üretilerek oluşturulan metodolojik hâkimiyetin; topluma, devlete, sisteme yön vermesinin niteliğı daima canlı tutulmuştur. Öte yandan 1299’dan bu yana Osmanlı’ya Cihan hâkimiyetini sağılayan ana unsur olan ”**Tevhidi Düşünce ve Tevhidi Düşünce**”ye dayalı ilim alanlarının inşası, **Tevhidi Düşünce** merkezli bilgi üretme yöntemine (metodolojisine) bağılı kalınarak sağılanmıştır. Buna göre 19. yüzyıldan bu yana batılılaşma ve pozitivism yoluyla adım adım insana, eşyaya, kâinata yönelik “**bir**”likçi bakıştan uzaklaşma ve/veya uzaklaştırılma ile düzen(sistem) kurucu **Tevhidi Düşünce** anlayışının unutulması/unutturulması gerçekleştirilmiştir. Böylece **Tevhidi Düşünce**ye dayalı içtimai sistemin(düzeni) kurulmasında temel içtimai ilim alanları olan; tevhidi felsefe, ve tevhidi mahreçli; iktisat ilmi, siyaset ilmi, hukuk ilmi, eğitim ilmi, ruhiyat(psikoloji) ilmi, içtimaiyat(sosyoloji) ilmi,...gibi “maddi dünyanın” “din” ile birlikteliğine bağılı bütüncül ilmi bilgi üretme yönteminin kullanımı unutturulmuştur. Hatta bu konuda toplum ve öğretim üyeleri/ilim adamları giderek artan bir hızla böyle bir şeyin varlığından habersiz kılınmaya evriştirilmiştir. Bu bağlamda böyle bir(tevhidi) ilmi anlayışın ve onun ilmi yöntemin varlığından dahi bu kesimlerin ilgisiz ve habersiz kılındığı görülmüştür. Oysa **Tevhidi Düşünce** merkezli bu içtimai ilim alanlarının; devlet, toplum, ideal insanı inşa etmeye yönelik “**düzen(sistem) kurmadaki**” kurucu nitelikleri evrensel bir genellik taşımaktadır.

İçtimai ilimlerin bir genel yasaları olmakla birlikte ağırlıklı olarak da uygulama yöntemleri, kültürden kültüre, medeniyetten medeniyete farklılıklar taşırlar. Bundan dolayı bu ilimler bünyelerinde izafilik taşırlar. Zaten sosyal (içtimai) ilimlerin özgün yapısı da buna göre kurgulanmaktadır(Özönder, 1984, ss.142-143). Bu ilimlerin bilgi üretmede, düşünce üretmede, ilimlerin yöntemlerinin belirlenmesinde bu izafilik taşıma niteliğı, özgün milli bir toplumun oluşmasında hayati bir görev yapmaktadır.

Osmanlı ve sonrasında Türkiye, özellikle 1800’lerin başından itibaren materyalist pozitivism anlayışının yönlendiriciliğinde, Fransız sosyal düşüncesi ile İngiliz liberal iktisat anlayışlarının kendisine dayatılması ile karşı karşıya bırakılmıştır (Sayar, 2000, ss.297-298).

Buna göre 1800'ler de başlayan modernleşmenin “sistem”leşme sürecinden günümüze değin Türk-İslam öğretim üyesi /aydın tipinin içtimai ilim aklını, bilgi yöntemini ve bunları sistemleştirecek Tevhidi bütüncül bilgi varlığının unutturulduğu bir alana çekildiği görülmektedir. Bu etkinin 20.yüzyılın başında modern Türkiye'nin kuruluşu üzerinde Avrupa'dan alınan oradan kopye edilen düşünce yöntemine dayalı bilim alanları ve onların maddeci ders konularının belirleyiciliği olmuştur(Topçu, 2010, s.167). Bu bağlamda modern sosyal bilim yöntem anlayışının, modern pozitivist Türkiye'nin inşasına yaptığı katkıya bakıldığında bu etkinin, 1. İktisat kongresinde temasında açıkça görülmektedir. 17 Şubat 1923 – 4 Mart 1923 tarihleri arasında gerçekleştirilen Birinci İzmir İktisat kongresi ile artık liberal Batı düşüncesi, pozitivist felsefe liberal mahreçli kapitalist mahiyetli “ **insan yetiştirme ve materyalist toplum oluşturma**”, **anlayışı ve buna yönelik bilimsel düşünce ve bilgi üretme yöntemi, modernist 1.Yeni Türkiye'nin ana hedefi haline gelmiştir.**

2. Aydın İçtimaiyyatı(Sosyoloji) Bağlamında “Öğretim Üyesi” Unsurunun Özgün Bilgi İnşa etmedeki Sorumluluğu

Tarih boyunca neredeyse tüm toplumlarda, diğer tabakalaşma biçimlerine ilaveten, bilgi, inanış ve kabiliyet bakımından genel halk kesiminden ayrılmış zümreye “aydın” denilmektedir. “Aydın” kesimi tüm toplumlarda kendi kültürel tanımlamalarına bağlı olarak bulunurlar. Bu bağlamda aydın; Pareto'da “elit” veya ”seçkinler”, Weber'de “karizmatik lider”, Osmanlı'da “havas ve ulema” bir dönemin Rusya'sın da “entelijansiya” ve zamanımızda modern Batı'da “entelektüel” şeklinde ifade edilmiştir (Aydın, 2004, s.133).

Aydın, eski çağlarda büyücü ya da şaman, orta zamanlar sürecinde Avrupa'da kilise de “rahip”, modern zamanlarda ise medyada gazeteci ya da üniversitede öğretim üyesi konumundadır. Buna göre aydınlar, bilgi sahibi olma ve yöneticilik vasıflarına bağlı olarak içinde buldukları toplumun sistem kurucu ve dönüştürücü olma vasıflarına sahiptirler. Böylece aydın, esasında “aklı” ile geçinen kişidir. Bu vasfa sahip insanlar ise başta; üniversite öğretim üyeleri, bürokratlar, mühendisler, avukatlar, mimarlar, yazarlar, sanatçılar, gazeteciler.. vb dir. Türk- İslam geleneğinde ise “alim, hakim, fakih, arif, rasih” olarak belirtilir (Aydın, 2004, ss.135-136).

T. Dereli ‘ye göre aydın;” somut olayların üstüne yükselip, soyut düzeyde düşünebilen, toplumun temel yapısı, meseleleri ve değerleriyle meşgul olup, başlıca sosyal, ekonomik ve politik gelişmeleri eleştirebilen, genellikle kabul edilmiş görüşleri, açıklama tarzlarını, varsayımları tahlil ve tenkit edebilme, bunlara bir şeyler katabilme veya hiç olmazsa, bu

görüşleri açıklama biçimlerini ve faaliyetleri yorumlayabilme gücüne sahip kimselerdir” (Aydın, 2004, s.140).

Modern bilgi sosyolojisine göre ise aydın; ideolojinin taşıyıcısı ve yerine göre yapımcısıdır. Batı dillerinde kullanılan “aydın”, intellektuelle” tabirine karşılık gelir. Buna göre “aydın” ; “Alelade okuryazar olmanın üstünde, kafası ile iş gören ve bilhassa kafa ürünü ile geçinen kişi” olarak belirtilir (Ülgener, 1983, ss.64-65). Aydının görevlerine bakıldığında bazıları şöyledir ; “Kültür değişimine öncülük etmek, değişeni daha popüler hale ve yaygın hale getirmek, yeni bir zevkin ve uslubun öncülüğünü sürdürmek, halkın politik, sosyal tercihlerini etkilemek, Edward Shils’in sıralamasıyla da; “yüksek kültürü oluşturmak ve yaymak”, ”milli ve milletler üstü modeller kurmak”, “ortak kültürler geliştirmek”, ”sosyal gelişmeleri etkilemek”, “politik roller oynamak”tır (Ülgener, 1983, ss.66-67).

Aydın; ”Fikir ürünleri ve temsil ettikleri değer anlayışı ile toplumu etkilemede lider fonksiyonuna sahip(veya öyle olduklarına kendilerini ve başkalarını inandırmış) kişilerin dağınık ve gevşek gruplarıdır” (Ülgener, 1983, s.67). Buna göre “aydınlr, konuşma ve ifadelerinde, toplumun diğer üyelerinden çok daha sık olarak toplum, tabiat ve evren üzerine genel kapsamlı ve soyut biçimde semboller kullanan kişilerin toplamıdır”.

“Ülgener’in ifadesiyle “aydın”ın en temel özelliği “ses ve söz sahibi” olmasından kaynaklanır. Bu iki özellik “aydın”ın değişmeyen asli görevidir. Buna göre “aydın” toplumda yanlış giden bir şeye karşı kendi medeniyet değerlerinin “özüne uygun” ilmi zihniyetinden hareketle yüksek sesle topluma duyurucu “sözlü” beyanda bulunması esastır. Bu bağlamda İslam medeniyetinde “ ***Bir kötülük gördüğünüz zaman elinizle, gücünüz yetmez ise dilinizle, ona da gücünüz yetmez ise kalben buğz ediniz*** (Tirmizi,Fiten 11,İbnu Mace Fiten 20) (<https://sorularlaislamiyet.com>, 18.11.2017,10:47). Hadiste de belirtildiği üzere, **Tevhidi Düşünce** düzen anlayışı bağlamında bir medeniyetin ya da devletin veya kültürün kendisine, insanına, toplumuna yönelik oluşabilecek kötükleri önlemede “eliyle” tabirince önce devleti, devlet gücünün müdahalesini gerekli görmektedir. Buna ilaveten bu kötülüğü “dili ile“ tabiriyle toplumun aydınlarının, ilim adamlarının söz ve ses yolu ile yani beyanlarıyla, tenkitleriyle ilmi olarak söz konusu tehlikelere dikkat çeken açıklamalarıyla görev yapmak zorunlulukları ortaya çıkmakta olduğu görülmektedir. Bu yönüyle de aydın hakikati ortaya koymadaki görevini yerine getirmedeki beyanları da soyut, genel ifadeler şeklinde ve semboller yoluyla gündelik hayata anlaşılabilir bir tavırla ile çevreye, topluma, ülkeye bunları iletme, yayma vazifesinin ve becerisinin alışkanlığına da sahip olması gerekmektedir (Ülgener, 1983, s.68). “Aydın”ın bu

çok önemli içtimai görevinden dolayı onun için fikir veya özgün düşünce üretmek, gerçeğe varmada araç olmanın çok ilerisinde bir amaç mahiyetindedir. Bu yönüyle “aydın” esasında medeniyetinin veya toplumunun özgün düşüncesine dayalı fikirleri geliştirmek, onlarla oynayıp, onları bir sistematığe göre düzenlemek vazifesi olan toplumun düşünce dünyası özgün milli değerleri açısından yön veren kişisidir. Böylece “aydın”, mevcut var olan görüşlere karşı yeni bir fikir veya “düşünce” geliştirmesi üzerinden, sistematik düzenleme yapan kişidir. Gerçek” aydın” bunu oluşturabildiği ölçüde ideal “aydın” niteliğine sahip olabilecektir (Ülgener, 1983, s.68). Aksi takdirde “taklitçi” görüşlerle örneğin Türkiye’de olduğu gibi modernleşme yada pozitivizmi hazır alıp onun üzerinde tercüme ederek yada sadece ona göre düşünce geliştirerek bir bağımlı taklitçi olarak aydının fikir beyan etmesi ve üniversiteyi de buna teşne etmesi ne gerçek “aydın” olmayı nede “aydın”ın gerçek mekanı olarak başta “üniversite” kurumunu **“hakiki olarak”** ortaya çıkarabilir.

Siyasi kimlikler açısından “aydın” konusuna bakıldığında ise siyasi kimlikleri çok büyük ölçüde bu “aydın”lar kesiminin oluşturduğu görülmektedir. Bu bağlamda Türkçe’ de kullanılan “aydın” terimi yakın zamana kadar, dar ve ideolojik bir anlama sahip olarak kullanılmıştır.

Modern çağda entelektüellerin rolü, “milletlerini” tarif etmek, eskiden “avam”, ”güruh” ve “halk” olarak bilinen halk kitlelerini, millet olarak bilinçlendirmek ve siyasi kimliği ön planda tutan yeni bir topluluk oluşturma vazifesi taşımaktadırlar. Bu yönüyle milli devletin kültür anlayışını “aydın” sistemleştirerek, toplumun birliği ve bütünlüğü için fikir üreten bir “ideal üst akıl” konumundadır. Aydın modernleşmede böylesi bir özelliği bulunurken, modernleşmeci “aydın” zihniyetinin Osmanlı’ya yansımaları da “kendini merkeze alarak” Osmanlı’ya yön verme şeklinde gerçekleştiği görülür. Buna göre Osmanlı’nın özellikle son 50 yılında ve Cumhuriyet döneminde bugünkü moderniteye bağlı pozitivist-liberal-seküler “Türk ulusu” bu yolla oluşturulmuştur. Bu milli devletin pozitivist –seküler ölçüler içerisinde “uluslaşmasına” yol açan “aydın”lar; **pozitivist-seküler Batı aydınlanmasını “taklit eden düşünce niteliğine sahip üniversite mensubu öğretim üyesi aydınlar”dır.** Bunlara ilaveten yine aynı çizgiden hareket eden yazar, sanatçı ve bürokrat aydın çevresinin de bu uluslaşma konusunda” çok büyük rol oynamayı kabul etmiş” kimseler oldukları belirtilir (Karpas, 2009, s.52). Böylece Türkiye’de pozitivist-seküler değerlere bağlı başta üniversite öğretim üyesi olmakla birlikte sayılan diğer modern aydın tiplerinin kendi muhafazakar halkını yeterince anlamayan duygu, düşünce, davranış ve tutum içine girmiş oldukları söylenebilir (Aydın, 2004, s.140). Bu yönüyle başta öğretim üyeleri olmak üzere diğer aydınlar, düşünce yöntemi ve yaşam tarzı itibariyle bir başka medeniyet ve kültürün taklitçisi olarak kendi toplumuna

“yabancılaşmış bir aydın tipi” olarak obskurantizme (bilmesinlercilik) düşmüş ve bu şekilde bilgiyi, bilgilendirmeyi, sistem kurucu vasıflarını temsil eder olmuşlardır. Buna göre “aydın”ın kendi toplumundan, kültüründen, halkından kopukluğunun yani kültürel yabancılaşma içinde bulunması sebebiyle, elit olma özelliğinin özgün açıcılık, özgün yol ve yöntem göstericilik vasfını yitirmesine yol açmıştır. Böylece “aydın” artık kaybolan bu vasfının yerine jakoben sınıfsal ayrımcılığı besleyen devlet ideolojisini kuran, bu yönüyle de halka ve topluma tepeden bakan narksistlik karakterine bürünmüşlük içinde olduğu görülür (Karpat, 2009, s.53). Çünkü modernist-pozitivist-seküler “aydın”ın dayanağı modern devlettir. Buradan hareketle aydın-devlet ilişkisinde devletin ideolojisinin çerçevesini çizen aydın belirli bir programı uygulamak için devletin mutlaka desteği ve yardımı gerekli görmüş ve bu yardımı da almıştır. Özellikle “1938 den sonra Anayasa’nın bir ilkesi olan halkçılık, halk arasında medeniyeti yayacak olan aydınları toplum lideri ilan etmiştir” (Karpat, 2009, s.55). Türkiye’de ki bu “aydın”, esasında pozitivist liberal toplum tipinin seküler salt akılcılık üzerinden sistemini kuran Batı modernleşmesindeki “önder bilim adamı/öğretim üyesi- üniversite “ ilişkisinden oluşan projenin “taklidi” yansımasıdır.

Sonuç olarak bir toplumda hem içtimai (sosyal) yapının hem de düşünce yapısı açısından “bir yeni toplum inşa etmede her dönem için en büyük ihtiyaç, gerçek manada değerlere bağlı düşünebilen, sorunları gerçekçi bir şekilde görüp çözüme kavuşturan yeni tipte bir aydın kitlesine daima ihtiyaç duyulmuştur”. Bundan dolayı her yerde ve her zaman devleti ve toplumu resmi veya gayri resmi elitlerin/aydınların yönetmiş olduğu söylenebilir. Fakat bu elitlerin/aydınların kendi medeniyetlerinin ideal fikir ve düşünce dünyasına göre eğitim görmüş olmalarının gerekliliği yanında, onların güzel ahlak sahibi olmalarına ve “idare ettiği toplumun kültürünü, hayatını, sorunlarını ve ileriye dönük emellerini onun ruhuna uygun olarak paylaşması da gerekir” (Karpat, 2009, s.55).

Cumhuriyet döneminde günümüze değin aydının, pozitvizmi koruyan, pozitvizme göre düşünen ve ona göre bilgi üreten konumu sarsılmazdır. Bu yönüyle Türkiye’deki modernist-pozitivist aydının modern sistemi koruyuculuk konumu hala devam etmektedir. Bu “aydın”, varlığını aydınlanmanın salt akılcı bilgi ve düşünce anlayışından alan seküler bir devlet ideolojisinin içinde la-dini bir akılcı ve bilgi yapısı ile yaşadığı toplumun din karşıtlığı konumunda açık olarak yer almaktadır. Bu türde ikinci bir aydın türü ise kendisini de inançlı olarak gösterse dahi, aydınlanma ve pozitvizmden hareket eden bu aydın, esasında dini, pozitif bir mantıkla yani rasyonel akılcılık ile ele alan bir inanç (hermonotizm) çerçevesinde bulunmaktadır. Bilgisini de “**salt akılcı vicdani kanaat**”lılık içeren pozitivist bakış açısından

hareket ederek oluşturduğundan, bu bağlamda seküler dindarlık üzerinden, kolayca “**muhafazakar**” toplumun düşünce sistemine yön verebilmektedir (Aydın, 2004, s.147). Böylece Türkiye’deki aydınlanmacı-pozitivist aydın(başta öğretim üyesi), Batı kaynaklı düşüncenin odağından hareket eden düşünce temellerini kurarak, Türk toplumun içtimai ve hayatına yabancılaşmanın “**resmi adamı**“ olan kimliği ile yön verebilmektedir.

Türkiye’nin bu aydın krizinden çıkabilmesi için öncelikle “**Milli Üniversite-Milli İçtimai (sosyal) Düşünceye**” dayalı ilim alanlarını geliştirmesi gerekmektedir. Bu ilim alanlarını da geliştirebilmesi için öncelikle ve ivedilikle kendi medeniyet değerleri üzerinden düşünebilen aydının yetiştirilmesi gereklilik taşımaktadır. Bu aydın kitlesinin içinde de en öncül kesim içtimai (tevhidi) düşünceye dayalı öğretim üyelerinin sistem kuruculukdaki tartışılmaz temel öncü rolleri bulunmaktadır. Buna göre Türkiye mevcut pozitivist sosyal **bilim** alanlarına karşı, bu alanlara **Tevhidi İçtimai Düşünce** noktasından bakabilen; içtimaiyyatçı (sosyolog), felsefeci, iktisatçı, hukukçu, eğitimci, siyaset ilimci, tarihçi/tarih felsefecisi ve nefsiyyat ilmi(psikolog) ... gibi doktoralı öğretim üyesinin yetiştirilmesinin gereği bulunmaktadır. Bu **Tevhidi Düşünce bilgi anlayışı ve bilgi yöntemi** üzerinden inşa edilen yeni öğretim üyesi aydın tipi ortaya çıkarılması gerekmektedir. Fakat yaklaşık son yüz yıldır doğrudan pozitivist düşünce yöntemine göre eğitilen aydın kitlesi, içinde **Tevhidi Düşünceye** dayalı başta içtimai ilim alanlarının eğitimi verebilecek yetiştirici aydın öğretim üyelerinin bulunmaması nedeniyle öncelikle bu Tevhidi **Düşünceye** dayalı bütüncül eğitimi **verebilecek “öğretici öğretim üyelerinin”** olabildiğince yoğun bir şekilde yetiştirilmeleri gerekmektedir. Bu yetiştirici Öğretim Üyesi aydınların başarılı olabilmeleri içinde zamanın gereği olarak hem Batı medeniyeti sosyal **bilim** metoduna dayalı bilgiyi, hem de İslam’ın tevhit **ilim** anlayışına dayalı içtimai düşünce metodu üzerinden başta içtimai/sosyal **ilim** alanlarındaki bilgisini mukayeseli olarak öğrenebilmelerini gereği bulunmaktadır. Bu kesim yetişip öğretici konuma geldiklerinde ise her iki bilgi anlayışını, mukayeseli öğretme zorunlulukların bulunduğu söylenebilir. “Buna göre; İslam düşünce sisteminin ihya hareketi bağlamında;

- Yeni Üniversite yapısının özgün zihniyetimize göre örülmesi,
- Yeni İçtimai/Sosyal **İlim**ler anlayışı ve yönteminin oluşturulması,
- Yeni Öğretim Üyesi tipinin inşasının gerekliliği bulunmaktadır” (Şimşek, 2016, ss.23-24).

Bu noktada medeniyet kuruculuk anlayışının en temel unsurlarından olan **İlim-Bilgi ve Aydın (öğretim Üyesi)** etkileşiminde “Öğretim Üyesi”ne bu yönde önemli vazifeler düştüğü görülür. Böylece “Öğretim Üyesi” olan aydın unsurunun günümüz Türkiye sürecinde zihniyet

yapısı, kültürel sorumluluğu ve devlet düşünce yapısının yol haritasını belirlemede çeşitli görevlerinin bulunduğu söylenebilir. Bu bağlamda 21. Yüzyıl Türkiye'sinin **Yeni Öğretim Üyesi**/aydın tipinin zihniyet yapısı itibariyle taşıması gereken içtimai vasıf ve görevler şöyle belirtilebilir :

Öğretim Üyesi; ait olduğu medeniyetinin özgün bilgisini, “kendi gençliğine, geleceğin aydınına, ilim adamına, kültür naklini aktaran en önemli unsur olduğunun bilinciyle “**Tevhidi Düşünce**” ve “**Öğretim Üyesi**” etkileşimi” çerçevesinde bir “ihya”cı ve “inşa”cı rol modelliği sorumluluğunun bulunduğu idraki içinde olmalıdır. Bu idari kavrayışa göre de;

- “**Öğretim Üyesi**; Toplumunu idare edecek idarecileri kendi medeniyet değerlerine göre yetiştirip, bu yönde olgunlaşmalarını sağlayan unsurdur,

- **Öğretim Üyesi**; Toplumdaki tüm içtimai/sosyal alanlarda (İktisat, içtimaiyyat(sosyoloji), felsefe, siyaset, psikoloji, işletmecilik, eğitim...) kendi medeniyet değerlerine göre şekillendiren bu yönde bilgiyi üreten ve buna göre insan yetiştiren unsurdur,

- **Öğretim Üyesi**; Bu noktada başka medeniyetlerin düşünce yöntemi ile kendi toplumunun düşünen insanını, gençliğini, eğitimcilerini, idarecilerini... yetiştirmeye başlarsa “sosyal düşünce” üzerinden taklitçi, teslimiyetçi toplumu oluşturan en önemli amil durumuna düşebilir.

- **Öğretim Üyesi**; medeniyetinin “özgün içtimai/sosyal düşüncesi” üzerinden tüm yukarıda sayılanları oluşturması ise medeniyetinin ihyası ve inşasında en temel, üstün görev yapan bir noktadadır” (Şimşek, 2016, ss.27-28).

Buna göre bir medeniyetin/toplumun” özgün içtimai/sosyal düşüncesi özgün medeniyet değerlerine bağlı bilgi üretme yöntemi” ile “bilgi üreten Öğretim Üyesi varlığı”, toplumların en temel inşa edici unsurları olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak “21.yüzyıl sürecinde medeniyetimizin özellikle Türkiye özelinde yeniden ayağa kalkabilmesi için; Öğretim üyesinin kendi mevcut durumu itibariyle pozitivist bilgi anlayışına sahip (olan) halini idrak ederek, olması gereken yani **Tevhidi Düşünce** merkezli bilgi üretme düzeyi arasındaki farkı, kendi içinde sorgulama yapması önem taşımaktadır” (Şimşek, 2016, s.28). Ancak aydınının kendi özüne yönelik bu değerlendirmesi neticesinden yeni bilgi inşa eden yön verici özgün öğretim üyesi ile “bilgi-iktidar” ilişkisinin medeniyete yön verici boyutuna geçilebilir. Böylece “**Tevhidi Düşünce**“ konusunun medeniyet ve düzen(sistem) kuruculuk boyutunu öğretim üyesinin idrak edebilmesi için; tarih felsefesi,

siyaset, iktisat, zihniyeti gibi çeşitli temel inşa edici ilim dallarının anlayabildiği kadarıyla Kur'an-ı Kerim' deki işaret edilen başta Mülk suresi 3. ve 4.ayetlerin Tevhidi bilgi yöntemi, kainat merkezli "oku"ma ,"bilgi"me, ve "bilen"lerden olma vurguları eşliğinde ilmi bilgi inşasında derinleşmelere girilerek, "**Tevhidi Düşünce**"nin **bütüncül akılcı bakışı** üzerinden; "**anlama**", "**açıklama**" ve "**yorumlamayı**" hep "bir"likte ele alan "**Tevhidi Bütüncüllük**" bilgi üretme yöntem anlayışı ile özgün sistem kurucu çalışmanın içine girilmiş olunacaktır.

Kaynakça

Aydın, M. (2004). *Bilgi Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Yayınları.

Bilgiseven A. (1985). *Din Sosyolojisi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Güngör, E. (1993). *Sosyal Meseleler ve Aydınlar*. Hazırlayanlar: R.Güler- E.Kılınç. İstanbul: Ötüken yayınları.

İbn-ül Arabi (2005). *Tevhid Edep Ve Marifet*. İstanbul: Litera Yayınları.

Johnson, A.L.(2004). Why Not to Expect a "World State". *Cross-Cultural Research*, Vol. 38 No. 2, May 2004 119-132. Sage Publications. Truman State University.

Karpat, K. (2009). *Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kubat, M. (2014). *Kur'an da Tevhid*. İstanbul: Beka Yayınları.

Orman, S. (2001). *İktisat, Tarih ve Toplum*. İstanbul: Küre Yayınları.

Özönder, M. C. (1984). *Kültür Bütünleşmesi ve Alt Kültür Grupları Hakkında Düşünceler*. *Türk Kültürü Araştırmaları*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Sayar, A.G. (2000). *Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması*. 2. Baskı. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Şimşek, O. (2016). *Medeniyet ve Sistem İnşa Edici Vasfıyla Tevhidi Düşünce*. Ankara: İlmî ve Metodolojik Araştırmalar Derneği (İLMAR).

Topçu, N. (2010). *Yarınki Türkiye Bütün Eserleri -2*. Yayına Hazırlayan: E.Elverdi-İ.Kara, İstanbul: Dergah Yayınları.

Türkdoğan, O. (1983). *Millî Kültür, Modernleşme ve İslam*. İstanbul: Üçdal Neşriyat.

Ülken, H.Z. (1994). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*. İstanbul: Ülken Yayınları.

(<https://sorularlailslamiyet.com/> 23.10.2017).

([https://sorularlailslamiyet.com,](https://sorularlailslamiyet.com/) 18.11.2017,10:47).